

**O‘ZBEKISTONDA MAHALLA INSTITUTINING MUSTAQILLIKDAN KEYINGI
RIVOJLANISH BOSQICHLARI**

O‘rmonjonova Dilnozaxon Muhammadjon qizi
Namangan davlat pedagogika instituti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21219593>

Annotatsiya: ushbu ilmiy maqolada O‘zbekistonda fuqarolik jamiyatining fundamental asosi hisoblangan mahalla institutining mustaqillikdan keyingi bosqichma-bosqich rivojlanish trayektoriyasi hamda institutsional-funksional evolyutsiyasi tizimli tahlil etilgan. Tadqiqotda normativ-huquqiy bazaning transformatsiyasi, institut vakolatlari doirasining kengayishi va uning davlat boshqaruvi tizimidagi sub’ektiv maqomi retrospektiv hamda qiyosiy-komparativ yondashuvlar asosida beshta asosiy konseptual bosqichga davrlashtirilgan. Maqolada an’anaviy sotsiomadaniy jamoat tuzilmasining "Temir daftar", "Ayollar daftari", "Yoshlar daftari" kabi manzilli ijtimoiy reabilitatsiya mexanizmlari hamda zamonaviy "Mahalla ettiligi" boshqaruv modeli orqali desentralizatsiyalashgan (markazdan qochma) va gorizontaal raqamli ekotizimga o‘tish jarayonlari ilmiy asoslab berilgan. Shuningdek, institutning funksional mustaqilligini optimallashtirish, moliyaviy avtonomligini ta’minlash hamda xodimlarning professional kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: mahalla, evolyutsiya, transformatsiya, desentralizatsiya, davrlashtirish, avtonomlik, institutsionalizatsiya, modernizatsiya.

Аннотация: В данной научной статье проведён комплексный анализ поэтапной траектории развития и институционально-функциональной эволюции института махалли, являющегося фундаментальной основой гражданского общества в Узбекистане, в период после обретения независимости. В исследовании на основе ретроспективного и сравнительно-компаративного подходов осуществлена периодизация трансформации нормативно-правовой базы, расширения круга полномочий института и изменения его субъектного статуса в системе государственного управления, выделены пять основных концептуальных этапов развития. В статье научно обоснованы процессы перехода традиционной социокультурной общественной структуры к децентрализованной и горизонтально интегрированной цифровой экосистеме посредством адресных механизмов социальной реабилитации, таких как «Железная тетрадь», «Женская тетрадь», «Молодёжная тетрадь», а также современной модели управления «Махаллинская семёрка». Кроме того, предложены научно-практические рекомендации, направленные на оптимизацию функциональной самостоятельности института махалли, обеспечение его финансовой автономии и развитие профессиональных компетенций работников.

Ключевые слова: махалля, эволюция, трансформация, децентрализация, периодизация, автономия, институционализация, модернизация.

Abstract: This scientific article presents a systematic analysis of the phased development trajectory and institutional-functional evolution of the mahalla institution, which constitutes the fundamental foundation of civil society in Uzbekistan during the post-independence period. The study employs retrospective and comparative approaches to periodize the transformation of the regulatory and legal framework, the expansion of the institution's authority, and the evolution of its institutional status within the system of public

administration into five major conceptual stages. Furthermore, the article provides a scientific justification for the transition of the traditional socio-cultural community structure toward a decentralized and horizontally integrated digital ecosystem through targeted social rehabilitation mechanisms, including the "Iron Notebook," "Women's Notebook," and "Youth Notebook," as well as the modern governance model known as the "Mahalla Seven." In addition, the study proposes scientific and practical recommendations aimed at optimizing the functional independence of the mahalla institution, ensuring its financial autonomy, and enhancing the professional competencies of its personnel.

Keywords: mahalla, evolution, transformation, decentralization, periodization, autonomy, institutionalization, modernization.

KIRISH

Mahalla instituti o'zbek xalqining ko'p asrlik ijtimoiy boshqaruv tajribasini o'zida mujassam etgan noyob fuqarolik instituti bo'lib, jamiyatda ijtimoiy hamjihatlikni ta'minlash, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish tizimini rivojlantirish, milliy qadriyatlarni asrash hamda aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning muhim mexanizmlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligiga erishgach, mahalla institutining huquqiy maqomi, tashkiliy tuzilmasi va funksional vakolatlari bosqichma-bosqich takomillashtirildi. Natijada mahalla fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organi sifatidan tashqari, davlat va jamiyat o'rtasidagi samarali ijtimoiy hamkorlikni ta'minlovchi, hududiy rivojlanish, ijtimoiy himoya, ma'naviy-ma'rifiy tarbiya hamda jamoatchilik nazoratini amalga oshiruvchi zamonaviy fuqarolik institutiga aylandi.

Mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab mahalla institutini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etildi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlarining huquqiy maqomi mustahkamlanib, ularning jamiyat hayotidagi o'rni konstitutsiyaviy jihatdan kafolatlandi. Keyinchalik ushbu tizimning faoliyatini tartibga soluvchi maxsus qonunlar, Prezident farmonlari va qarorlari qabul qilinishi natijasida mahalla institutining institutsional rivojlanishi yangi bosqichga ko'tarildi. Bu jarayon fuqarolik jamiyatini shakllantirish, hududlarda ijtimoiy boshqaruv samaradorligini oshirish hamda davlat boshqaruvini markazlashuvdan chiqarishga xizmat qiluvchi muhim islohotlardan biri sifatida namoyon bo'ldi.

So'nggi yillarda Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi doirasida mahalla institutining jamiyatdagi o'rni va nufuzi yanada mustahkamlanmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining **2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida***gi Farmonida oila, maktab va mahalla hamkorligini kuchaytirish, fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantirish, aholining ijtimoiy faolligini oshirish hamda mahallalarni aholi muammolarini hal etishning eng quyi va eng samarali bo'g'iniga aylantirish ustuvor vazifalar qatorida belgilangan [1].

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining **2023-yil 21-dekabrdagi PF-209-son "Jamiyatda mahalla institutining rolini tubdan oshirish va uning fuqarolar muammolarini hal etishdagi birlamchi bo'g'in sifatidagi faoliyatini yo'lga qo'yish chora-tadbirlari to'g'risida***gi Farmoni mahalla tizimini institutsional jihatdan tubdan takomillashtirishning yangi bosqichini boshlab berdi. Mazkur Farmon asosida mahalla boshqaruvining tashkiliy modeli qayta ko'rib chiqildi, fuqarolarning murojaatlari bilan ishlash, kambag'allikni qisqartirish, bandlikni ta'minlash, yoshlar va xotin-qizlar bilan

manzilli ishlash mexanizmlari takomillashtirildi hamda O‘zbekiston mahallalari uyushmasi tashkil etildi [2].

Mazkur islohotlarning mantiqiy davomi sifatida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 21-dekabrdagi PQ–402-son qarori bilan O‘zbekiston mahallalari uyushmasi faoliyatini tashkil etish hamda mahallalarda boshqaruv tizimini takomillashtirishning tashkiliy-huquqiy asoslari belgilandi. Ushbu qaror mahalla tizimining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, mahalla xodimlarining kasbiy salohiyatini oshirish, davlat organlari bilan institutsional hamkorlikni rivojlantirish va zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etishga qaratilganligi bilan alohida ahamiyat kasb etadi [3].

Shu nuqtai nazardan, O‘zbekistonda mahalla institutining mustaqillikdan keyingi rivojlanish bosqichlarini tarixiy-huquqiy, institutsional va ijtimoiy-siyosiy yondashuvlar asosida kompleks o‘rganish, amalga oshirilgan islohotlarning samaradorligini ilmiy baholash hamda mahalla tizimini yanada takomillashtirishga qaratilgan ilmiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqish mazkur tadqiqotning asosiy maqsadini tashkil etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

O‘zbekistonda fuqarolik jamiyatining fundamental asosi, milliy va transformatsion qadriyatlarning tarixiy-ijtimoiy instituti hisoblangan mahalla tizimining mustaqillikdan keyingi rivojlanish konseptualligi, uning huquqiy-pedagogik, ijtimoiy-siyosiy hamda sotsiomadaniy funksiyalarining evolyutsiyasi so‘nggi o‘n yilliklarda mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan keng ko‘lamda tadqiq etilmoqda. Ayniqsa, ushbu institutning jamiyatni modernizatsiya qilish, yoshlar ma’naviyatini shakllantirish hamda ijtimoiy himoyani ta’minlash borasidagi institutsional maqomi va uning bosqichma-bosqich takomillashib borishi masalalari dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi.

O‘zbekistonlik olimlar tomonidan mustaqillik yillarida mahalla institutining Genezisi va taraqqiyot bosqichlari bo‘yicha fundamental tadqiqotlar amalga oshirilgan. Jumladan, N.A. Alimov va S. Ergashoyevning "O‘zbekistonda mahalla instituti: tarixiy shakllanish jarayoni va zamonaviy taraqqiyot tendensiyalari" nomli monografiyasida mustaqillikning dastlabki yillaridan boshlab mahalla tizimining huquqiy-metodologik asosi yaratilishi, uning mahalliy davlat hokimiyati organlari bilan ijtimoiy-siyosiy hamkorlik mexanizmlari tizimli yahlil etilgan. Mualliflar mahalla institutining o‘zini o‘zi boshqarish tizimidagi transformatsiyasini bosqichma-bosqich davrlashtirish prinsiplarini taklif qiladilar [4].

Bundan tashqari, X. Karimov va Sh. Turdiyev tomonidan nashr etilgan "Fuqarolik jamiyatini shakllantirishda mahalla tizimining institutsional evolyutsiyasi" nomli darslikda mahalla institutining ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy-ma’rifiy va oilaviy munosabatlarni tartibga solishdagi kognitiv hamda regulativ funksiyalari o‘rganilgan [5]. Mualliflar ushbu tizimning huquqiy maqomi yuksalishi, xususan, qonunchilik darajasida vakolatlarining kengaytirib borilishi fuqarolik jamiyati institutlari arxitektonikasini takomillashtirishda bosh omil bo‘lganligini ilmiy asoslab berganlar.

Ilmiy maqolalar doirasida esa, M. Ro‘ziyev va O‘. Tursunovlarning "Yangi O‘zbekistonda mahalla tizimining raqamli va ma’muriy transformatsiyasi: rivojlanishning beshinchi bosqichi" nomli ilmiy maqolasida mahalla institutining so‘nggi yillardagi ("mahalla ettiligi" tizimining joriy etilishi, "mahallabay" ishlash tizimi) innovatsion shakllari ilmiy tahlil qilingan. Mualliflar ushbu davrda mahallaning mahalliy boshqaruv va ijtimoiy kooperatsiyaning yagona markaziga aylanish xususiyatlarini ijtimoiy-pedagogik nuqtai nazardan ochib berishgan [3].

Ushbu tadqiqot doirasida mahalla institutining mustaqillikdan keyingi rivojlanish bosqichlarini ob’ektiv va har tomonlama yoritish maqsadida o’zaro uzviy bog’langan quyidagi ilmiy-metodologik metodlar majmuasi qo’llanildi:

Tarixiy-pedagogik va xronologik tahlil – Mahalla institutining 1991-yildan keyingi faoliyati ma’lum bir xronologik ketma-ketlikda davrlashtirildi. Normativ-huquqiy hujjatlar, strategik dasturlar va islohotlarning tabiati asosida institut taraqqiyotining o’ziga xos konseptual bosqichlari ajratib ko’rsatildi.

Institutsional va funksional yondashuv – Mahallaning jamiyat boshqaruv tizimidagi o’rni, uning huquqiy maqomi va vazifalarining evolyutsion kengayishi (ijtimoiy himoya, ma’naviy-ma’rifiy tarbiya, jinoyatchilik profilaktikasi va aholi bandligi) tuzilmaviy jihatdan tizimlashtirildi.

Qiyosiy-komparativ tahlil – Mahalla institutining mustaqillikning dastlabki yillaridagi dastlabki huquqiy modellari bilan Yangi O’zbekiston sharoitidagi zamonaviy boshqaruv shakllari ("mahallabay" tizimi, raqamli platformalar) o’rtasidagi tarkibiy o’zgarishlar qiyoslanib, uning samaradorlik parametrlari aniqlandi.

Hujjatlar tahlili (Content analysis) – Mavzuga oid qonunlar, Prezident farmon va qarorlari, davlat dasturlari hamda statistik ma’lumotlar, shuningdek, ilmiy adabiyotlar konseptual jihatdan matnli va statistik qayta ishlandi hamda umumlashtirildi.

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodlarining sinergetik uyg’unligi shuni ko’rsatadiki, O’zbekistonda mahalla instituti shunchaki an’anaviy o’zini o’zi boshqarish organi emas, balki jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va pedagogik barqarorligini ta’minlovchi dinamik ekotizim hisoblanadi. Bu esa uning rivojlanish bosqichlarini ilmiy-nazariy jihatdan chuqur tahlil qilish, kelgusi transformatsiyalarni prognozlash imkonini beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

O’zbekistonda mahalla institutining mustaqillikdan keyingi rivojlanish bosqichlari normativ-huquqiy bazaning transformatsiyasi, institutsional-funksional vakolatlarining kengayishi hamda jamiyatni ijtimoiy-siyosiy modernizatsiya qilishdagi ishtiroki darajasi bo’yicha tizimli tahlil etildi. O’tkazilgan tadqiqotlar va retrospektiv (tarixiy hujjatlarni qayta ko’rish) tahlillar natijasida ushbu institutning evolyutsiyasi beshta asosiy tarixiy-konseptual bosqichga ajratildi.

Har bir bosqich mahalla institutining fuqarolik jamiyati tizimidagi sub’ektiv maqomini belgilab beruvchi qonunchilik tizimi va funksional vazifalarning o’zgarishi bilan xarakterlanadi. Tizim rivojlanishining makrodinamikasini va davrlashtirish mezonlarini tizimli tahlil qilish maqsadida quyidagi murakkab komparativ-institutsional jadval shakllantirildi.

No	Rivojlanish bosqichi va davri	Normativ-huquqiy asosi	Asosiy institutsional funksiyalari
1.	Dastlabki institutsionalizatsiya bosqichi (1991–1998-yy.)	O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 105-moddasi, "Fuqarolarning o’zini o’zi boshqarish organlari	Milliy qadriyatlarni tiklash, mahalliy ijtimoiy boshqaruvni yo’lga qo’yish, dastlabki moddiy yordam ko’rsatish tizimini shakllantirish.

		to’g’risida”gi Qonun (1993-y.)	
2.	Huquqiy va funksional barqarorlashuv bosqichi (1999–2011-yy.)	Yangi tahrirdagi "Fuqarolarning o’zini o’zi boshqarish organlari to’g’risida”gi Qonun (1999-y.)	Kam ta’minlangan oilalarni ijtimoiy qo’llab-quvvatlash manbaiga aylanish, voyaga yetmaganlar tarbiyasi va oilaviy nizolarni profilaktika qilish.
3.	Ijtimoiy-siyosiy sheriklik va tizimlashtirish bosqichi (2012–2016-yy.)	"Fuqarolarning o’zini o’zi boshqarish organlari to’g’risida”gi Qonunga o’zgartish va qo’shimchalar (2013-y.), "Ekologik nazorat to’g’risida”gi Qonun.	Mahalliy hokimiyat organlari ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirish, kichik tadbirkorlik va kasanachilikni rivojlantirishga ko’maklashish.
4.	Modernizatsiya va markazlashgan boshqaruv bosqichi (2017–2021-yy.)	PF-4947-sonli Farmon (Harakatlar strategiyasi), "Mahalla" vazirligining tashkil etilishi, "Obod mahalla" dasturlari.	Infratuzilmani modernizatsiya qilish, "Temir daftar", "Ayollar daftari" va "Yoshlar daftari" tizimlari orqali manzilli ijtimoiy reabilitatsiya.
5.	Raqamli transformatsiya va integratsiyalashgan boshqaruv bosqichi (2022-yildan hozirgacha)	Yangi tahrirdagi Konstitutsiya, PF-209-sonli Farmon, "Mahalla ettiligi" institutining joriy etilishi.	"Raqamli mahalla" tizimi, kambag’allikni qisqartirish, mahalliy byudjet tushumlarini mustaqil taqsimlash, bandlik va tadbirkorlik ekotizimi.

1-jadval. O’zbekistonda mahalla institutining mustaqillikdan keyingi institutsional-funksional rivojlanish bosqichlari modeli.

Muhokama

Tadqiqot davomida aniqlangan natijalar shuni ko’rsatadiki, mahalla instituti o’tgan 35 yillik davrda shunchaki madaniy urf-odatlarini saqlovchi jamoadan davlatning ijtimoiy-

iqtisodiy siyosatini bevosita mikrodarajada (har bir xonadon kesimida) ijro etuvchi universal institutga aylandi. Ayniqsa, 4- va 5-bosqichlardagi o'zgarishlar tizimda tub burilish yasadi. Agar dastlabki yillarda (1- va 2-bosqichlar) mahalla asosan makro-ijtimoiy inqirozlarning aholi turmush darajasiga salbiy ta'sirini yumshatuvchi "bufer" (himoya qoplami) funksiyasini bajargan bo'lsa, zamonaviy bosqichda u iqtisodiy o'sish nuqtasi va inson kapitalini rivojlantirish drayveriga aylandi.

"Mahalla ettiligi" (mahalla raisi, hokim yordamchisi, yoshlar yetakchisi xotin-qizlar faoli, profilaktika inspektori, soliq inspektori va ijtimoiy xodim) tizimining joriy etilishi, jamiyat boshqaruvida vertikal (yuqoridan pastga) tizimdan gorizontal (teng sheriklik) tizimiga o'tilganligini ko'rsatadi. Bu esa ma'muriy apparatning byurokratik yuklamasini kamaytirib, muammolarni bevosita joyida hal etish samaradorligini keskin oshirdi. Raqamlashtirish jarayonlari ("Onlayn mahalla" platformalari) sub'ektiv omillarni va korrupsion risklarni kamaytirishda muhim omil bo'lmoqda.

Biroq, funksional yuklamaning ortishi tizimda ma'lum bir ziddiyatlarni ham keltirib chiqarmoqda. Xususan, mahallaga davlat organlari tomonidan o'ziga xos bo'lmagan juda ko'plab hisobot va nazorat vazifalarining yuklatilishi uning o'zini o'zi boshqarish, ya'ni jamoatchilik mustaqilligi tabiatiga qisman salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, kelgusi bosqichlarda mahalla institutining huquqiy maqomini yanada optimallashtirish, uning davlat organlaridan to'liq avtonomligini (mustaqilligini) ta'minlash hamda xodimlarning professional-boshqaruv malakasini oshirish tizim samaradorligini ta'minlovchi bosh mezon bo'lib qoladi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

“O‘zbekistonda mahalla institutining mustaqillikdan keyingi rivojlanish bosqichlari” mavzusida olib borilgan komparativ-institutsional va retrospektiv tahlillar, shuningdek, normativ-huquqiy bazaning transformatsiyasi hamda funksional evolyutsiyasi yuzasidan olingan natijalar asosida quyidagi xulosalar shakllantirildi:

Mahalla institutining mustaqillikdan keyingi taraqqiyot dinamikasi chiziqli xarakterga ega bo'lmay, u an'anaviy-sotsiomadaniy jamoat tuzilmasidan ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni mikrodarajada diagnostika va reabilitatsiya qiluvchi universal boshqaruv ekotizimiga aylanish bosqichlarini bosib o'tgan. Tizimning evolyutsion davrlashtirilishi shuni ko'rsatadiki, dastlabki bosqichlarda (1991–2011-yy.) institut asosan makro-ijtimoiy inqirozlarning aholi turmush darajasiga salbiy ta'sirini yumshatuvchi "buferlik" funksiyasini bajargan bo'lsa, zamonaviy bosqichda (2017-yildan hozirgacha) u iqtisodiy o'sish nuqtalarini aniqlash va inson kapitalini rivojlantirish drayveriga aylandi.

O'zbekistonda fuqarolik jamiyati arxitektonikasini takomillashtirishda mahalla tizimining o'rni qonunchilik darajasida bosqichma-bosqich mustahkamlanib borishi bilan bevosita bog'liq. Mahalliy davlat hokimiyati organlari bilan o'zaro sheriklik munosabatlarining ijtimoiy-siyosiy hamda huquqiy modellarning kengayishi, institutning jamoatchilik nazorati va sub'ektiv boshqaruv salohiyatini tubdan oshirdi. Mazkur transformatsiya tizimning ma'muriy yuklamasini optimallashtirish bilan bir qatorda, fuqarolarning ijtimoiy integratsiyalashuvini ta'minlashga zamin yaratdi.

Strategik va tizimli islohotlar doirasida "Temir daftar", "Ayollar daftari" va "Yoshlar daftari" kabi manzilli ijtimoiy himoya mexanizmlarining joriy etilishi, ijtimoiy kooperatsiyaning mutlaqo yangi bosqichini boshlab berdi. Bu yondashuv ijtimoiy muammolarni individual darajada baholash, kambag'allikni qisqartirish hamda aholi

bandligini ta’minlashda an’anaviy byurokratik usullardan voz kechib, moslashuvchan, manzilli va natijador platformaga o’tish imkonini berdi.

Zamonaviy bosqichda tashkil etilgan "Mahalla ettiligi" boshqaruv modeli va "Raqamli mahalla" elektron ekotizimining integratsiyalashuvi davlat boshqaruvi tizimini desentralizatsiyalashgan (markazdan qochma) tuzilmaga o’tkazishda hal qiluvchi bosqich bo’ldi. Ushbu gorizonttal boshqaruv arxitekturasini ma’muriy qarorlar qabul qilish jarayonida sub’ektiv omillar va korrupsion risklarni bartaraf etgan holda, mahallani hududiy rivojlanish, ijtimoiy-pedagogik muvozanat va moliyaviy barqarorlikni ta’minlovchi yagona avtonom sub’ektga aylantirdi.

Ilmiy-amaliy tavsiyalar:

Tadqiqot doirasida erishilgan xulosalar hamda aniqlangan institutsional ziddiyatlarni bartaraf etish maqsadida quyidagi ilmiy-metodika va tavsiyalar ilgari suriladi:

Mahalla institutining funksional avtonomligini huquqiy jihatdan optimallashtirish: Mahallaga davlat organlari tomonidan yuklatilayotgan o’ziga xos bo’lmagan, ortiqcha nazorat va hisobot berish vazifalarini qonunchilik darajasida cheklash (inventarizatsiyalash) lozim. Bu chora institutning chinakam jamoatchilik va o’zini o’zi boshqarish tabiatini saqlab qolishga, davlat ma’muriy apparatining unga bo’lgan bilvosita bosimini bartaraf etishga xizmat qiladi.

"Mahalla ettiligi" xodimlarining professional va raqamli kompetensiyalarini tizimli rivojlantirish: Mahallabay ishlash va raqamli platformalar unumdorligini oshirish maqsadida, barcha darajadagi mahalla xodimlari uchun ijtimoiy menejment, nizolarni boshqarish (conflict management), strategik rejalashtirish hamda ma’lumotlar tahlili (data analysis) yo’nalishlarida ixtisoslashtirilgan malaka oshirish va intensiv trening-modullarni doimiy asosda yo’lga qo’yish zarur.

Mahallaning moliyaviy-inklyuziv mustaqilligini va mahalliy byudjet drayverlarini kengaytirish: Mahalliy byudjet tushumlarining muayyan qismini, xususan, kichik tadbirkorlik sub’ektlaridan undiriladigan soliq ajratmalarini to’g’ridan-to’g’ri "Mahalla balansi" jamg’armasiga birlashtirish tizimini mukammallashtirish kerak. Mazkur moliyaviy instrument hududning ijtimoiy-infratuzilmaviy kamchiliklarini davlat subsidiyalarisiz, tezkor va mustaqil ravishda hal etish imkoniyatini ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni. "O’zbekiston – 2030" strategiyasi to’g’risida.
2. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 21-dekabrdagi PF-209-son Farmoni. "Jamiyatda mahalla institutining rolini tubdan oshirish va uning fuqarolar muammolarini hal etishdagi birlamchi bo’g’in sifatidagi faoliyatini yo’lga qo’yish chora-tadbirlari to’g’risida".
3. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 21-dekabrdagi PQ-402-son qarori. "O’zbekiston mahallalari uyushmasi faoliyatini yo’lga qo’yish va mahallalarda boshqaruv tizimini takomillashtirishga oid qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida".
4. Alimov N.A., Ergashoyev S. (2020). O’zbekistonda mahalla instituti: tarixiy shakllanish jarayoni va zamonaviy taraqqiyot tendensiyalari. Toshkent: "Akademiya" nashriyoti.
5. Karimov X., Turdiyev Sh. (2018). Fuqarolik jamiyatini shakllantirishda mahalla tizimining institutsional evolyutsiyasi. Toshkent: "O’zbekiston" nashriyoti.
6. Ro’ziyev M., Tursunov O’. (2023). "Yangi O’zbekistonda mahalla tizimining raqamli va ma’muriy transformatsiyasi: rivojlanishning beshinchi bosqichi", Ijtimoiy-gumanitar fanlar tahlili, №3, 14–22-betlar.